

ВІДГУК

офіційного опонента

Шкільняка Михайла Михайловича

доктора економічних наук, професора, заслуженого економіста України,
завідувача кафедри менеджменту, публічного управління та персоналу
Західноукраїнського національного університету
на дисертаційну роботу Познякової Олени Ігорівни на тему
«Економічне оцінювання та державне планування трансформацій
власності» подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за
спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Аналіз дисертаційної роботи та автореферату Познякової Олени Ігорівни дає можливість охарактеризувати та сформулювати узагальнені висновки щодо актуальності теми, структури, особливостей, наукової новизни, практичного значення, а також загальної оцінки роботи поданої до захисту.

1. Актуальність теми дисертаційної роботи та її зв'язок із науковими програмами, планами, темами

Позитивні тенденції розвитку економіки України поки що не забезпечили адекватного зростання добробуту її населення. Проблема створення належних умов для гармонійного розвитку особистості в суспільстві складна і багатогранна. Вона, зокрема, охоплює розв'язання усього комплексу проблем, пов'язаних із трансформаціями власності. Незаперечним є твердження, що власність становить основу всіх господарських систем. Вона може змінювати свої форми в залежності від потреб суспільства. Саме різноманітність форм власності є основою розвитку здорової конкуренції, яка може забезпечити необхідні структурні зрушення в економіці. Однак крім форм, власності притаманні ще низка ознак та властивостей, які, змінюючись, також впливають на результати володіння власністю. Змінюючи форму від державної до приватної чи навпаки, власності притаманні інші найрізноманітніші трансформації, при яких можуть як

взаємодіяти різні її форми, так і відбуватися трансформації в межах однієї. Ці зміни є необхідними для економічного та інноваційного розвитку кожної країни. Проте, трансформації власності можуть мати і негативні наслідки: погіршення фінансових показників, надмірна концентрація, що призводить до монополізації, низька соціальна відповідальність тощо. Одним з ключових елементів означеної проблеми є розроблення методів та моделей оцінювання та державного планування трансформацій власності, які б дозволили вчасно реагувати на негативні тенденції чи загрози, викликані трансформаціями власності.

Виходячи з вище зазначеного, тема дисертації Познякові О.І., присвячена обґрунтуванню теоретико-методичних та прикладних засад оцінювання та державного планування трансформацій власності є актуальною та важливою.

Про важливість означеної тематики для економічної науки і практики свідчить участь Познякової О.І. у виконанні науково-дослідних робіт (НДР) кафедри економіки підприємства та інвестицій, що відповідають пріоритетним напрямкам розвитку науки і техніки, визначеним українським законодавством (Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 16.01.2016 р., № 2623-III, ст. 3, п. 1). Зокрема, під час виконання НДР «Проблеми оподаткування і страхового захисту діяльності виробничо-господарських структур в машинобудуванні та приладобудуванні» (номер державної реєстрації 0107U010249), дисертанткою було розвинуто засади трактування трансформацій власності в умовах циклічності; у НДР «Проблеми балансування засобів фінансового і кредитного впливу на стабілізацію стану виробничо-господарських структур в машинобудуванні та приладобудуванні» (номер державної реєстрації 0108U010402), удосконалено систему оцінювання наслідків трансформацій власності, зокрема уточнено особливості, місце і значення покращення фінансових результатів підприємств, зокрема тих, що готуються до приватизації в системі управління функціонуванням та розвитком підприємств із врахуванням акценту на зростання їх ринкової вартості; у НДР «Проблеми управління процесами капіталізації в умовах інноваційного розвитку підприємств» (номер державної реєстрації 0112U000799), Позняковою О.І. було запропоновано

методичний підхід до оцінювання доцільності приватизації (реприватизації) як соціально-економічного проекту; у НДР «Проблеми фінансово-кредитного забезпечення сталого розвитку економіки в процесі науково-технічної підготовки виробництва» (номер державної реєстрації 0117U004018), дисертанткою запропоновано створення Єдиного реєстру власності та матричного підходу для оцінювання наслідків трансформацій власності. Виконання означених НДР підтверджено актами про впровадження від 15.02.2021 р.

Високий рівень опрацювання Позняковою О.І. у межах наведених НДР положень дисертації дав їй змогу отримати науково-методичні розробки, що відповідають запитам сучасної економічної теорії та практики. Розв'язання завдань, поставлених дисертанткою в роботі, сприятиме удосконаленню та розвитку системи економічного оцінювання трансформацій власності, що є важливим для планування та прийняття управлінських рішень на державному рівні.

2. Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій, наведених у дисертаційній роботі

На основі опрацювання дисертаційної роботи, автореферату та публікацій Познякової О.І. встановлено, що наведені основні наукові положення, висновки та рекомендації, які виносяться на захист, достатньо обґрунтовані, є вірогідними та містять наукову новизну.

Познякова О.І. проаналізувала, узагальнила та систематизувала наукові розробки українських і закордонних науковців за проблематикою трансформацій власності, методів її оцінювання та участі держави в плануванні та регулюванні даних процесів.

Дисертантка застосувала загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, що відповідають особливостям об'єкта, предмета, мети та завданням дослідження. З-поміж основних застосованих наукових й методичних підходів необхідно відзначити: методи порівняльного аналізу, систематизування та узагальнення, групування, емпіричного дослідження, статистичного аналізу тощо. Також у роботі при формулюванні наукової новизни використані

матричний метод для формування матричного підходу групування інформації щодо трансформацій власності та індексний метод для фонового індексу UPA.

Сформульовані Позняковою О.І. положення новизни апробовані на 14 міжнародних науково-практичних конференціях.

Необхідно відзначити результативну співпрацю Познякової О.І. з Львівською обласною та міською радами. Результати, отримані дисертанткою під час дослідження, вже використовуються при формуванні Програми підвищення конкурентоспроможності Львівської області шляхом використання інноваційних механізмів в управлінні комунальною (муніципальною) власністю та при формуванні Стратегії розвитку м. Львова (довідка № 23-103632 від 30.12.2020 р.) при формуванні Стратегії розвитку Львівської області на період 2021-2027 років (довідка № 01-20 від 19.02.2021 р.).

Означені підстави вказують на високий науковий рівень дисертації Познякової О.І. та можливості застосування її положень у сучасній економічній науці і практиці.

3. Структура і зміст основних положень дисертаційної роботи

Дисертація за своєю структурою містить вступ, три розділи, висновки за кожним з розділів та загальні висновки, список використаних джерел (326 позицій) та додатки (4 одиниці), основний її зміст викладено на 167 сторінках тексту. Логіка та виклад основних положень дисертаційної роботи супроводжується схемами, рисунками та посиланнями на використані джерела.

У вступі до дисертації (с. 23-30) визначено актуальність теми, сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження. У цій частині роботи дисертантка висвітлила елементи наукової новизни та практичне значення отриманих результатів, відобразила інформацію про апробацію результатів дисертації.

У першому розділі дисертаційної роботи «Особливості та передумови трансформацій власності» (с. 31-73) досліджено поняття власності у соціально-економічній системі (с.31-40), а також категорій та процесів трансформацій власності (с.40-55), розвинуто засади трактування трансформацій власності,

згідно яких трансформаційні процеси власності відбуваються циклічно (с. 55-73).

У другому розділі дисертації «Оцінювання та аналізування форм власності на засадах трансформаційного циклу» (с. 75-134) дисертантка аналізує етапи та суб'єктів процесів трансформацій власності (с. 75-95), оцінює ситуацію, яка склалася з приводу концентрації власності в Україні, зокрема в банківському секторі (с. 96-112), а також досліджує участь держави як учасника трансформаційних процесів власності та регулятора (с. 113-133).

У третьому розділі дисертації «Інструментарій оцінювання і планування трансформацій власності» (с. 136-182) удосконалено методологію формування єдиного реєстру власності за допомогою матричного підходу (с. 136-151), сформовано систему показників визначення доцільності проведення трансформацій власності (с. 152-164), розроблено механізм планування трансформацій власності з використанням результатів оцінювання їх доцільності (с. 164-182).

У висновках (с. 185-189) дисертантка узагальнила отримані результати дисертаційної роботи, а також визначила регуляторів та учасників трансформацій власності, для яких розроблено рекомендації з використання авторських розробок.

4. Наукова новизна результатів дослідження

Наукова новизна одержаних результатів дослідження визначається тим, що в дисертації на належному рівні обґрунтовано методологічні та методико-прикладні засади вирішення питань економічного оцінювання та державного планування трансформацій власності.

Позняковою О.І. вперше запропоновано ввести ознаки володіння, користування та розпорядження власністю у матричну модель оцінювання трансформацій власності (3 розділ, п. 3.1, с. 136-151 дисертації, с. 12-14 автореферату), що базується на парадигмі, яка враховує не лише зміну власника, але й ознаки як володіння, так і користування та розпорядження власністю. З наукової точки зору, даний підхід є цінним та корисним для оцінювання трансформацій власності, оскільки він дає можливість прослідкувати зміни не тільки у частині володіння, але й одночасні зміни у частині користування та

розпорядження, які важче відслідкувати і в результаті можуть призвести до непередбачуваної концентрації власності.

Заслуговує на увагу удосконалення підходів щодо трактування трансформацій власності, що відбуваються в умовах циклічності (1 розділ, п. 1.3, с. 55-73 дисертації, с. 6-8 автореферату). Визначено поняття «цикл трансформацій власності», під яким дисертант пропонує розуміти низку змін форм власності, що мають історичну тенденцію до повторювання, на що впливає як політичний фактор у зв'язку з постійною безперервною діалектикою між політичними змінами та зміною власників, а також впливу нових технологій на циклічний розвиток продуктивних сил.

Одним з найважливіших елементів наукової новизни в дисертації є пропозиція запровадження Єдиного реєстру власності (3 розділ, п. 3.1, с. 138-151 дисертації, с. 11-16 автореферату), що удосконалює систему оцінювання наслідків попередніх трансформацій власності. Даний Реєстр передбачає збір даних щодо майнових трансформацій і враховує у трансформаційних змінах не лише зміну власника, але й користування та розпорядження майном на основі запропонованого автором матричного підходу.

Удосконалена Позняковою О.І. система індикаторів оцінювання та планування трансформацій власності доповнена запропонованим Індексом фондового ринку УРА (3 розділ, п. 3.2, с. 157-160 дисертації, с. 15-16 автореферату) Даний індекс запропонований для визначення доцільності відчуження державного майна, контролю за його управлінням, та базується на визначенні динаміки зміни вартості державних корпоративних прав на фондовому ринку України.

Розвинутий Позняковою О.І. якісний підхід до визначення процесу трансформацій власності, з метою його оцінювання та планування (1 розділ, п. 1.2, с. 40-55 дисертації, с. 6-8 автореферату), який розглядає трансформації власності як систему складних безперервних відносин з приводу їх зміни (вид господарського утворення чи об'єкту як власності), форми (державної, приватної чи комунальної), ознак (володіння, користування, розпорядження) та будь-яких

інших властивостей самої власності.

Доповнена дисертанткою класифікація видів трансформації власності (1 розділ, п. 1.2, с. 40-47 дисертації, с. 6-8 автореферату) дає можливість враховувати методи зміни форм власності, що мають на меті досягнення вищої ефективності її використання у вигляді денационалізації та реприватизації, а також методи зміни форми власності, такі як реституція чи деприватизація, що мають на меті виправлення юридичних помилок або незаконних дій.

Положення наукової новизни, сформульовані у дослідженні, характеризуються достатнім рівнем обґрунтованості. Розроблені дисертанткою підходи та методи, спрямовані на удосконалення економічного оцінювання та державного планування трансформацій власності на державному рівні.

5. Теоретична та практична значимість отриманих результатів дослідження

Результати дисертаційної роботи Познякової О.І. характеризуються високим рівнем теоретичної і прикладної цінності. Зокрема, про теоретичну цінність результатів дисертації свідчить їх використання у навчальному процесі Національного університету «Львівська політехніка» під час викладання дисциплін: «Фінансовий аналіз у публічних фінансах», «Фінансові інновації», «Фінансова інфраструктура» (довідка № 67-01-277 від 11.02.2021 р.).

Серед елементів наукової новизни Познякової О.І., яким притаманна теоретична цінність, необхідно відзначити наступні:

- «цикл трансформацій власності», який удосконалює засади трактування трансформацій власності, що відбуваються в умовах циклічності;

- визначення процесу трансформацій власності, з метою його оцінювання та планування, який розглядає трансформації власності як систему складних безперервних відносин з приводу зміни виду (вид господарського утворення чи об'єкту, який виступає самою власністю), форми (державної, приватної чи комунальної), ознак (володіння, користування, розпорядження) та будь-яких інших властивостей самої власності;

- способи зміни форми власності, що мають на меті досягнення вищої

ефективності її використання та виправлення юридичних помилок або незаконних дій, які доповнюють класифікацію видів трансформацій власності.

Практична значущість результатів дисертації полягає в тому, що висновки і рекомендації автора можуть бути використані органами державної влади та місцевого самоврядування в процесі трансформації форм власності.

Підтвердженням практичної значимості отриманих результатів дослідження свідчать довідки впровадження, зокрема у АТ «Львівгаз» (довідка № 14-43 від 11.01.2021 р.) при плануванні стратегії розвитку підприємства; відділу оцінки майна та майнових прав регіонального відділення ФДМУ по Львівській, Закарпатській та Волинській областях (довідка № 16 від 25.01.2021 р.) при підготовці пропозицій щодо політики та стратегії реформування власності Фондом Державного майна України.

Серед елементів наукової новизни, які мають практичне значення, доцільно відзначити:

- матричну модель оцінювання трансформацій власності, що базується на парадигмі, яка враховує не лише зміну власника, але й ознаки володіння, користування та розпорядження власністю;

- запропонований Єдиний реєстр власності, що передбачає збір даних щодо майнових трансформацій, який удосконалює систему оцінювання наслідків попередніх трансформацій та акумулює дані для матричної моделі оцінювання володіння, користування та розпорядження власністю;

- Фондовий індекс UPA, який доповнює систему індикаторів для оцінювання доцільності відчуження державного майна, контролю за його управлінням, та базується на визначенні динаміки вартості державних корпоративних прав.

6. Відповідність змісту автореферату та опублікованих праць основним положенням дисертації

Відповідно до діючих вимог, що висуваються до дисертацій, представлених на здобуття вчених ступенів, основні положення та результати дисертаційної роботи Познякової О.І. висвітлені належним чином у статтях фахових наукових

видань, зокрема таких, що внесені до міжнародних наукометричних баз даних, а також опубліковані у матеріалах науково-практичних конференцій.

Опубліковані Позняковою О.І. праці висвітлюють представлені у дисертації основні положення наукової новизни. За темою дисертації опубліковано 48 наукових праць (18 з яких одноосібні), з них: 3 праці у колективних монографіях у співавторстві, 16 статей у наукових фахових виданнях України (з них 6 у виданнях, що індексуються у міжнародних наукометричних базах, в тому числі 1 у виданні з індексацією Web of Science), 1 стаття у іншому виданні України, індексованому у міжнародних наукометричних базах, 2 статті у періодичних виданнях інших держав, індексованих у міжнародних наукометричних базах, та 26 тез доповідей міжнародних науково-практичних конференцій.

З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише результати, які були отримані Позняковою О.І. особисто.

Матеріали, викладені в авторефераті відповідають основним положенням та висновкам дисертаційної роботи.

7. Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Незважаючи на загальну позитивну оцінку дисертації та автореферату Познякової О.І., її змістовність та логіку викладення матеріалу необхідно відзначити, що окремі положення носять дискусійний характер:

1. За результатами першого розділу дисертації (с.31-73) пропонується замість поняття «державна власність» використовувати поняття «суспільна власність». Однак, в тексті роботи немає відповіді на питання щодо реалізації Українським народом свого права на володіння, користування і розпорядження комунальною власністю.

З огляду на це, пропозиція має дискусійний характер і потребує додаткової аргументації.

2. Аналізуючи питання особливостей трансформацій власності зміни її ознак, автор досить часто використовує поняття «форми», «різновиди», «види», «типи» власності. В окремих випадках ці поняття взаємопідміняються без врахування змістового наповнення. На наш погляд, автору доцільно було б більш

грунтовніше розкрити поняття типів, форм і видів власності.

3. В роботі вперше запропоновано ввести ознаки володіння, користування та розпорядження власністю у матричну модель оцінювання трансформацій власності (с. 142-151 дисертації, с. 12-14 автореферату). Однак, незрозумілим є те, наскільки може використовуватись дана модель для оцінювання трансформацій власності фізичних осіб та об'єктів інтелектуальної власності.

4. Заслужує на увагу, та матиме на нашу думку практичне значення, система індикаторів попередження та планування трансформацій власності, що доповнена Індексом фондового ринку UPA, який можна використовувати для визначення доцільності приватизації об'єктів державної власності, контролю за їх ефективним використанням та зміни динаміки вартості державних корпоративних прав (с. 157-160 дисертації) шляхом моніторингу. Проте, доцільно було б пояснити критерії відбору підприємств, що формуватимуть індексний список та їх кількість, а також більш детально обґрунтувати перевагу даного індексу перед існуючими фондовими індексами на українських біржах.

5. Розроблений автором інструментарій оцінювання і планування трансформацій власності потребує більш ґрунтовної графічної візуалізації, що полегшило б його сприйняття та надало комплексності представленому матеріалу.

6. При формуванні, запропонованого автором Єдиного реєстру власності (с. 138-151 дисертації, с. 11-16 автореферату), автору доцільно було б уточнити яких форм і об'єктів власності це стосується, врахувавши при цьому, що в державі створений Єдиний реєстр об'єктів державної власності, який є автоматизованою системою збирання, обліку, накопичення, оброблення, захисту та надання інформації про нерухоме майно, у тому числі передане в оренду (лізинг), концесію або заставу, державних підприємств, установ та організацій, а також про корпоративні права держави та державне майно, що не увійшло до статутного капіталу господарських структур. Формує і розпоряджається реєстром ФДМ України. В тексті роботи також відсутні обґрунтування щодо виникнення можливих ризиків, наповнення та захисту реєстру, визначення кола користувачів.

7. В дисертаційній роботі, автор більше звертає увагу на трансформації

власності в ретроспективі, (с. 75-95 дисертації), проте незначна увага приділена поточному етапу приватизації, його значенню в динаміці трансформаційних змін, адже це дозволило б більш повно обґрунтувати цикл трансформацій власності та зрозуміти динаміку результатів.

8. На наш погляд, аналізуючи участь суб'єктів в процесах трансформації власності автор більше зосередила увагу на проблемах банківського сектору (с. 87-95 дисертації), а не реального сектору економіки. Адже банки в Україні не виступають активними покупцями в процесі приватизації і санаторами об'єктів державної та комунальної форм власності. Недостатньо уваги приділено питанням, пов'язаних з підвищенням ефективності підприємств з корпоративними правами держави, а також вироблення процедур і пропозицій щодо можливої реприватизації та іншим можливим методам досягнення більшої ефективності використання власності.

Проте зазначені зауваження не знижують належної якості, теоретичної і практичної цінності положень новизни дослідження та покликані сприяти подальшому науковому пошуку автора.

8. Загальна оцінка дисертації та її відповідність вимогам

Дисертація Познякової Олени Ігорівни «Економічне оцінювання та державне планування трансформацій власності» є завершеним науковим дослідженням проблем економічного оцінювання та державного планування трансформацій власності, що відповідають сучасним запитам економічної науки і практики та характеризуються високим рівнем актуальності. Елементи наукової новизни є теоретично і практично значущими, рівень їх апробації є належним. Виклад автореферату відповідає змісту дисертації.

Кількість і якість опублікованих наукових праць, які висвітлюють елементи наукової новизни дисертації, є достатньою. Дисертація написана чітко і лаконічно, грамотно, українською мовою. Оформлення дисертації здійснено відповідно до вимог Міністерства освіти і науки України.

Дисертаційне дослідження Познякової О.І. відповідає паспорту спеціальності 08.00.03 - економіка та управління національним господарством.

Зважаючи на відповідність дисертації Познякової О.І. на тему: «Економічне оцінювання та державне планування трансформацій власності» вимогам Міністерства освіти і науки України, які висуваються до робіт на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук, зокрема, пп. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. зі змінами та доповненнями, її автор, Познякова Олена Ігорівна, заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 - економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

Доктор економічних наук, професор,
Заслужений економіст України,
завідувач кафедри менеджменту,
публічного управління та персоналу
Західноукраїнського національного
університету

Михайло ШКІЛЬНЯК

